



09/21



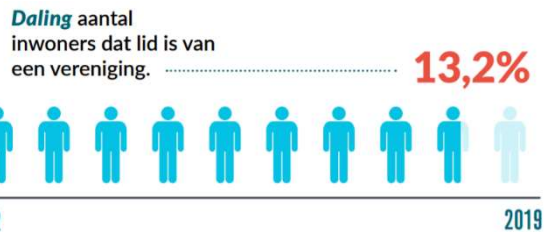
LEVE DE VERENIGING!

EINDRAPPORTAGE

CIJFERS / MENSEN / INZICHT

// INTRODUCTIE

Verenigingen en stichtingen in Fryslân hebben de afgelopen jaren hun ledenaantallen zien dalen. Daar komt bij dat vrijwilligers ook steeds minder actief voor hun vereniging zijn geworden. Er komt ook heel wat op de verenigingen af: denk bijvoorbeeld aan de Coronamaatregelen, afnemende financiële middelen en nieuwe regelgeving. Het is daarom hoog tijd om te onderzoeken hoe het verenigingsleven in Fryslân er voor staat en de uitdagingen voor de toekomst in beeld te brengen.



Uit recente data van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS)¹ blijkt dat tussen 2012 en 2019 het percentage inwoners met een verenigingslidmaatschap landelijk is gedaald met 13,2 procent. In de leeftijdscategorieën 25 tot 30 jaar (-20%) en 75 jaar en ouder (-13,6%) is die afname het grootst.

Ook loopt de frequentie van deelname achteruit. In 2012 was 35,7 procent van de bevolking nog wekelijks actief bij een vereniging. Inmiddels is dat afgenomen tot 33,5 procent in 2019. In niet-stedelijke regio's (<500 adressen per km²) en zeer stedelijke regio's (>2.500 adressen per km²) is de frequentie van deelname sterker afgenomen (beide -3%).



De exacte gevolgen van het afnemende verenigingsleven zijn gedeeltelijk nog onbekend, maar uit eerdere onderzoeken spreekt wel de verwachting dat deze afname gevolgen heeft op de kwaliteit van leven van de inwoners van Fryslân. Verenigingen hebben namelijk van oudsher bijgedragen aan het leren van normen en waarden met leeftijdsgenoten en het doorgeven van een zekere maatschappelijke status aan de volgende generatie². Inwoners die zich actief inzetten voor een vereniging voelen in grotere mate dat zij bijdragen aan de samenleving. Dat gevoel zorgt vervolgens voor voldoening en betekenisgeving in het leven. Op die manier kan hun inzet indirect preventief werken als het gaat om mentale gezondheids- en psychische problemen³.

De mogelijke trend die hier signaleerd wordt, een afnemende verenigingsleven, kan in Fryslân op termijn de zogenaamde Friese Paradox in gevaar brengen⁴. De paradox houdt het volgende in: Fryslân liggen de opleidings- en inkomensniveaus lager dan het landelijke gemiddelde. Logischerwijs zou daar een lager gevoel van geluk en welbevinden uit voortvloeien, maar dat gevoel blijft in Fryslân juist uit. Een van de verklaringen voor deze bijzondere tegenstelling lijkt het hoge Mienskip-gevoel te zijn, waar de verenigingen een belangrijk deel aan bijdragen. Vanuit dat opzicht kan het nuttig zijn om in te zetten op een veerkrachtig en weerbaar verenigingsleven. Op dit moment is de provincie Fryslân daar ook al mee bezig. De provincie draagt er de zorg voor dat iedere inwoner de kans heeft om

¹ Centraal Bureau voor de Statistiek (2020). *Sociale contacten en participatie [Dataset]*.

² Van Houten, J., Gesthuizen, M., & Wolbers, M. H. (2012). Statusverwerving en de rol van verenigingslidmaatschap als nieuwe compenserende strategie. *Mens en maatschappij*, 87(2), 125-149.

³ Winsemius, A., Ballering, C., Scheffé, R., & Schoorl, R. (2016, november). Wat werkt bij sociaal en gezond? Over de bijdrage van sociale factoren aan gezondheid. Movisie.

⁴ FSP. (2020). De Friese Paradox – eerste verklaringen. Fries Sociaal Planbureau. <https://www.fsp.nl/publicaties/de-friese-paradox-eerste-verklaringen/>

onderdeel te zijn van een veilige sociale omgeving en de mogelijkheid heeft om sociale contacten op te bouwen. Een passend voorbeeld hierbij is het 'Lok op ien' fonds.

Gebaseerd op deze kennis en observaties is er **onderzoek gedaan naar de huidige stand van zaken en de toekomstige uitdagingen voor het verenigingsleven**. Daarbij is er extra aandacht voor de relatie tussen de vereniging of stichting, de maatschappij en de gemeente. Dit onderzoek maakt deel uit van *Leve de Vereniging!*, een campagne van Doarpswurk, Keunstwurk en Sport Fryslân. Deze campagne is opgezet om het Friese verenigingsleven te ondersteunen en activeren. Het *Leve de Vereniging!*-onderzoek is echter een onafhankelijk onderzoek, uitgevoerd door het Fries Sociaal Planbureau, in samenwerking met de campagnepartijen.

De resultaten van dit onderzoek liggen nu voor u. We schetsen welke factoren invloed hebben op het verenigingsleven, hoe de inwoners van Fryslân, gemeenten en verenigingen/stichtingen zelf kijken naar het verenigingsleven en welke toekomstrichtingen er zijn als het gaat over het opzetten van een toekomstbestendig verenigingsleven. Hiervoor is een scala aan onderzoeksmethoden gebruikt, bestaande uit een literatuuronderzoek, een omgevingsscan, een paneluitvraag, interviews en vragenlijstonderzoek. Een vraag die onbeantwoord zal blijven is of formele verenigingen en stichtingen (die ingeschreven staan bij de Kamer van Koophandel) uniek zijn in hun effecten. Het is namelijk nog onduidelijk of informele verenigingen of verbanden, zoals bijvoorbeeld een wandelgroep in het dorp, dezelfde effecten hebben.

Over het Fries Sociaal Planbureau

Het Fries Sociaal Planbureau (FSP) is een onafhankelijk onderzoeksinstituut voor de provincie Fryslân. Het FSP wil bijdragen aan een toekomstbestendig Fryslân door middel van onafhankelijke, betrouwbare en wetenschappelijk onderbouwde kennis. Wij bieden overzicht in ontwikkelingen en in de leefsituatie van de inwoners van Fryslân. Daarnaast richten wij ons op het maatschappelijke debat over de ontwikkeling van onze provincie. Met cijfers en onafhankelijke analyses streven wij naar een beter geïnformeerde discussie over onze regio.

Aan de hand van een literatuuronderzoek en omgevingsscan is een overzicht van invloedrijke factoren op het verenigingsleven gemaakt. Het resultaat daarvan is grafisch weergegeven in een Impactradar. Deze Impactradar biedt ook ruimte voor u om als lezer uw eigen observaties van mogelijke factoren toe te voegen.

OMGEVINGSFACTOREN

Inwoners

De omvang en de samenstelling van de Friese bevolking is de afgelopen jaren veranderd, en de verwachting is dat die ontwikkeling nog verder door gaat zetten. Uit prognoses van het Centraal Bureau voor de Statistiek blijkt dat in Fryslân sprake is van ontgroening, vergrijzing en bevolkingskrimp (-30.000 inwoners in 2050). Bij ontgroening vertrekken (jonge) inwoners voor studie en werk naar stedelijke omgevingen buiten de provincie. Daarnaast worden er minder kinderen geboren. Dit kan leiden tot minder jonge(re) leden bij de vereniging. Met vergrijzing wordt bedoeld op de (tijdelijke) toename van de groep 60- tot 80-jarigen tussen 2020 en 2035. Deze twee groepen (jongeren en ouderen) zijn voor verenigingen en stichtingen belangrijke doelgroepen, omdat voornamelijk kinderen onder de 18 jaar en personen tussen de 55 en 80 jaar een groot aandeel in het ledenbestand vormen⁵.



Daarnaast zijn er nog twee andere belangrijke ontwikkelingen die meespelen. Als eerste is dat de mogelijke migratiestroom van hoogopgeleide, jongere inwoners naar Noord-Nederland. Zij werken veelal digitaal en worden daarom ook wel de *digitale forenzen* genoemd. Dit zou een mogelijke bevolkingskrimp kunnen verminderen en tevens een positieve ontwikkeling kunnen zijn in de aanwas van nieuwe leden. Ten tweede vindt er nu, en volgens de prognoses ook in de toekomst, een relatief snelle toename van eenpersoonshuishoudens plaats. Uit eerder onderzoek blijkt dat wie alleen woont, minder vaak onderdeel is van een vereniging⁶.

Samenleving

De ontzuiling in de jaren zeventig en tachtig heeft ertoe geleid dat burgers zich destijds opnieuw moesten positioneren in de maatschappij. Dit bracht een toename van individualisme met zich mee, waarbij men minder handelt vanuit het collectieve belang. Wat goed is voor het individu, is sindsdien centraler komen te staan⁷. Hierdoor heeft er buiten de verenigingen en stichtingen een succesvolle groei plaats gevonden van informele, meer vrijblijvende verenigingen en burgerinitiatieven⁸. Denk daarbij bijvoorbeeld aan een wandelgroep in plaats van een sportvereniging. Ook zijn er nieuwe, commerciële aanbieders van vrijetijdsactiviteiten opgericht. Belangrijk is ook het verband dat er bestaat tussen het afnemende bezoek aan religieuze bijeenkomsten en de verminderde frequentie van betrokkenheid bij andere verenigingen en stichtingen. Want wie zich inzet voor een religieuze organisatie, is vaak ook vrijwilliger bij een andere, seculiere organisatie⁹.



Naast de historische context heeft Nederland nu te maken met een toenemende sociale ongelijkheid en segregatie, waarbij vooral perifere regio's achter blijven in inkomen, opleiding, werkgelegenheid en gezondheid. Vanwege de kwetsbare

⁵ Hendricks, J., & Cutler, S. J. (2001). The effects of membership in church-related associations and labor unions on age differences in voluntary association affiliations. *The Gerontologist*, 41(2), 250-256.

⁶ Rotolo, T. (2000). A time to join, a time to quit: The influence of life cycle transitions on voluntary association membership. *Social Forces*, 78(3), 1133-1161.

⁷ Putnam, R. D. (2000). Bowling alone: America's declining social capital. In *Culture and politics* (pp. 223-234). Palgrave Macmillan, New York.

⁸ Berg, D. V. E., & Houwelingen, V. P. (2011). Informele groepen (1ste editie). Sociaal en Cultureel Planbureau.

⁹ Ruiter, S., & De Graaf, N. D. (2006). National context, religiosity, and volunteering: Results from 53 countries. *American Sociological Review*, 71(2), 191-210.

economische structuur die is ontstaan, trekken kansrijke groepen weg naar plaatsen waar zij meer mogelijkheden zien. De achterblijvers zijn vaak ouder, lager opgeleid en hebben een lager besteedbaar inkomen.

Financiën

Uit recente onderzoeken onder sport-, kunst-, cultuur- en dorpsverenigingen, is gebleken dat een deel van de verenigingen en stichtingen kampt met afnemende financiële middelen. Zo bleek 25 procent van de sportverenigingen zich niet financieel gezond te noemen. Dit zijn voornamelijk verenigingen in krimpregio's en plattelandsgebieden¹⁰. Bij kunstverenigingen ligt dit percentage rond de 48 procent. De oorzaken hiervan zijn afnemende ledenaantallen en/of wegvallende subsidies¹¹. Bij dorpsverenigingen in Fryslân bleek 70 procent van de buurt- en dorpshuizen met een financieel tekort te kampen¹². Hieruit kan worden opgemaakt dat financiële zorgen bij verenigingen en stichtingen een structureel probleem vormen en dat zij ook op structurele basis te maken hebben met tekorten.



In het publieke debat is in de afgelopen jaren meer ruimte gekomen voor andere benaderingen van economie en economische groei. Een veel besproken benadering is die van Brede Welvaart, die verder gaat dan het bruto binnenlandsproduct alleen. Dit begrip laat zich in brede zin definiëren als 'alles wat ons leven de moeite waard maakt'. Het belang van een bloeiend verenigingsleven voor de samenleving komt duidelijker naar voren in het brede welvaartspectief.

Overheid

Verenigingen en stichtingen worden al voor een langere periode door overheden gezien als een unieke mogelijkheid om sociale diensten te verlenen die voorheen door de overheid werden aangeboden. Dit wordt ook wel sociale privatisering genoemd. De reden hiervoor is dat verenigingen de kracht hebben om een individueel gerichte aanpak te formuleren en dat zij nieuwe behoeften en sociale kwesties sneller op kunnen sporen. Tevens is er de aanname dat inwoners zich het beste collectief kunnen verenigen als zij voor hun maatschappelijke belangen op willen komen, los van de centrale Staat¹³. De huidige participatiesamenleving vraagt ook om een actieve bijdrage van inwoners en op het nemen van eigen verantwoordelijkheid voor eigen belangen en omgeving.. Hierbij moeten logischerwijs de inwoners betrokken worden bij nieuw lokaal beleid. Eerder FSP-onderzoek wijst echter uit dat het betrekken van burgers op dit niveau grote uitdagingen met zich meebrengt¹⁴. Burgers en gemeenten hebben namelijk niet altijd dezelfde verwachtingen, spreken niet altijd dezelfde taal, en het blijkt lastig om deze op elkaar af stemmen.



¹⁰ Van Kalmthout, J. (2019, 30 augustus). Websheet Sportverenigingen in Nederland. Mulier Instituut.

¹¹ Neele, A., & Zernitz, Z. (2019, januari). VerenigingsMonitor 2018. Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA).

¹² Bouma, R. Terpstra, L. Tamsma, H. Wiersma, H. (2020). Financiële gevolgen coronacrisis voor Friese dorps- en buurthuizen. Raerd: Doarpswûrk

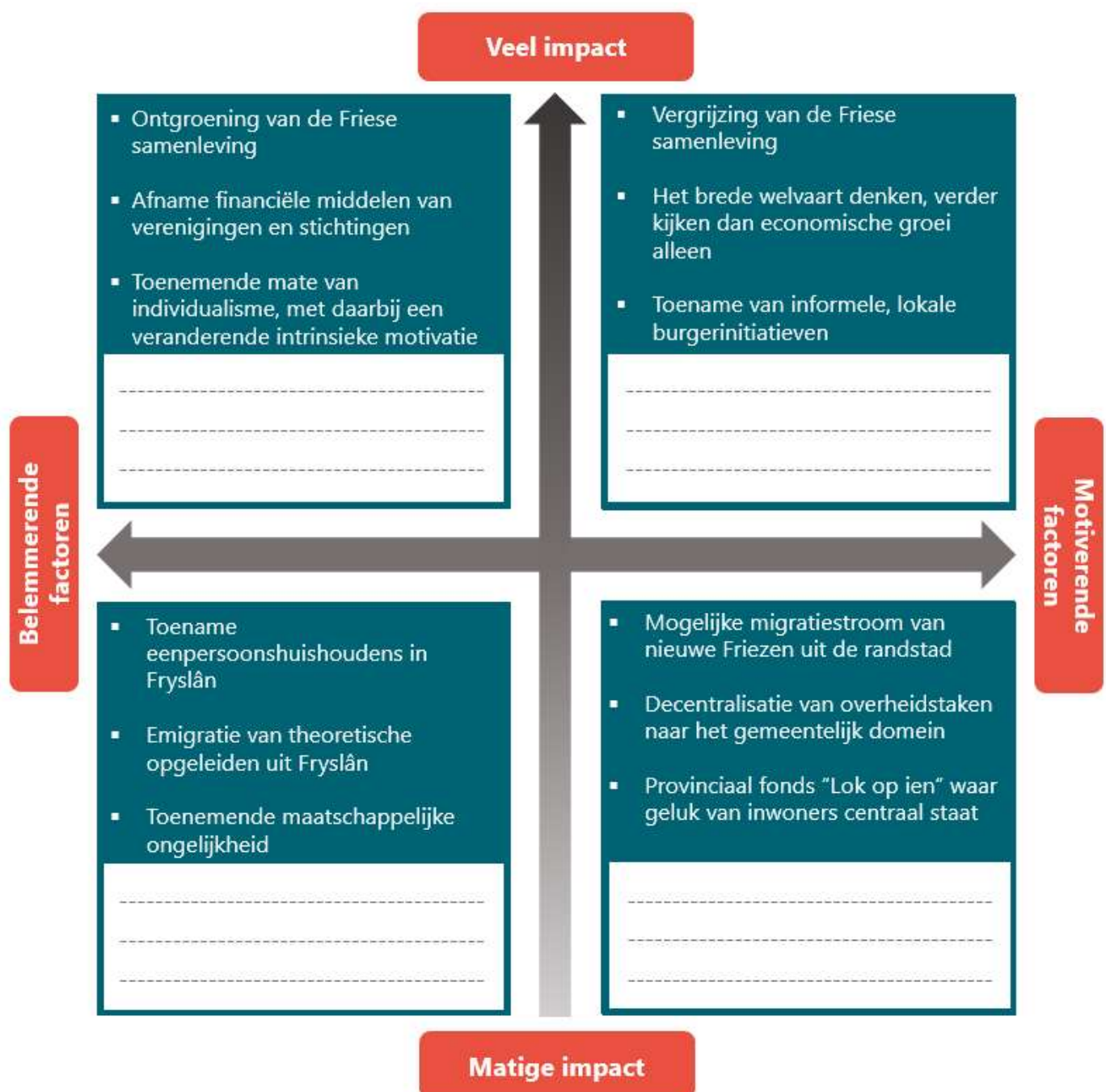
¹³ Dekker, P. (2017). Vrijwilligerswerk verkend. Geron, 19(4), 6–10.

¹⁴ Postma, D. (2020, maart). Beleid maken met burgers. FSP.

IMPACTRADAR

De Impactradar is een visualisering van de verschillende factoren die invloed hebben op het verenigingsleven, waarbij het in deze rapportage met name gaat om factoren die invloed hebben op het voortbestaan van verenigingen en stichtingen in Fryslân. De Impactradar bestaat uit vier vlakken, die allemaal op hun eigen manier invloed uitoefenen op verenigingen/stichtingen en het verenigingsleven. Het gaat dan om belemmerende en motiverende factoren, die vervolgens ofwel weinig of juist veel impact kunnen hebben. Op die manier ontstaan er vier type factoren.

De impactradar is niet uitputtend. Wellicht ziet u als lezer, met uw eigen kennis en ervaringen, andere belangrijke of extra ontwikkelingen. Dit kunnen bijvoorbeeld ontwikkelingen zijn die in uw dorp, wijk of gemeente plaatsvinden. Deze kunt u zelf noteren op de stippellijntjes. Zo ontstaat er uiteindelijk een volledig beeld van de factoren die impact hebben op uw vereniging of gemeente.



// PERSPECTIEVEN OP HET VERENIGINGSLEVEN

De meningen en ideeën van burgers, beleidsmakers en verenigingsbestuurders

Voor dit onderzoek zijn drie verschillende perspectieven op het Friese verenigingsleven onderzocht. Zo is allereerst naar de mening van de inwoners van Fryslân gevraagd. Ook is er een vragenlijstonderzoek uitgevoerd onder de stichtingen en verenigingen uit de provincie. Daarnaast is er gesproken met betrokken beleidsmedewerkers van zes Friese gemeenten. Die verschillende perspectieven monden vervolgens uit in een Perspectievenregenboog.

DE BURGER

Om in kaart te kunnen brengen hoe de inwoners van Fryslân over het verenigingsleven denken, heeft het FSP in februari 2021 een paneluitvraag gedaan. Als onderdeel van Panel Fryslân hebben 3.156 Friezen vragen beantwoord over verenigingen en het verenigingsleven in de provincie. Deze vragen gaan onder andere over lidmaatschappen en deelname aan activiteiten, de impact van COVID-19 en de toekomst van het verenigingsleven.

Over Panel Fryslân

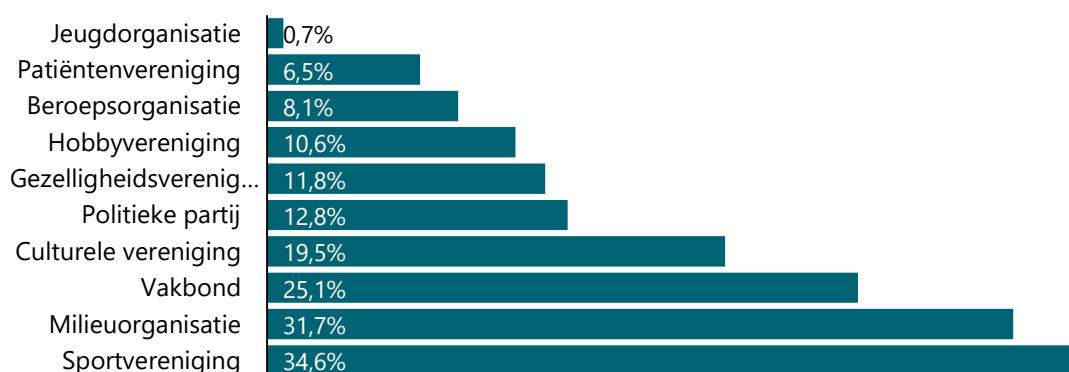
Panel Fryslân is een representatief burgerpanel voor de Friese bevolking van 18 jaar en ouder. Panelleden krijgen maximaal zes keer per jaar een online vragenlijst toegestuurd. De vragen gaan over verschillende, actuele onderwerpen die impact hebben op de Friese samenleving en waarover het FSP graag de mening van Friese burgers hoort. Het panel bestaat op dit moment uit bijna 6.000 panelleden. Mensen kunnen zich niet zelf aanmelden voor Panel Fryslân, maar worden geworven via een aselechte steekproef en een persoonlijke uitnodigingsbrief.

Lidmaatschappen en deelname aan activiteiten

Van de ondervraagde inwoners van Fryslân heeft 85,9 procent één of meerdere lidmaatschappen bij verenigingen. De meesten van hen zijn lid van een sportvereniging (34,6%) en/of een milieuorganisatie (31,7%). Twee derde van de respondenten zegt dat een vereniging belangrijk voor hen is, omdat daar plaats is voor ontmoeting met andere mensen. Dat leidt soms zelfs tot vriendschappen: 39 procent geeft aan dat de mensen die ze hebben leren kennen via hun vereniging nu goede vrienden zijn geworden.

Een lidmaatschap is volgens de ondervraagden naast *sociale contacten*, ook goed voor *ontspanning en gezelligheid*. Voor leden van vakbonden geldt dat zij vooral het *samen sterk staan* als hoofdmotief opgeven. Bij sportverenigingen scoort naast sociale contacten ook *fit blijven* en *sportief bezig zijn* hoog en bij cultuurverenigingen is dat het *maken van muziek*. Wie van geen enkele vereniging lid is, zegt dat vooral niet te doen omdat daar *geen behoefte, tijd of interesse* voor is. Ook is er *niet altijd genoeg geld* voor.

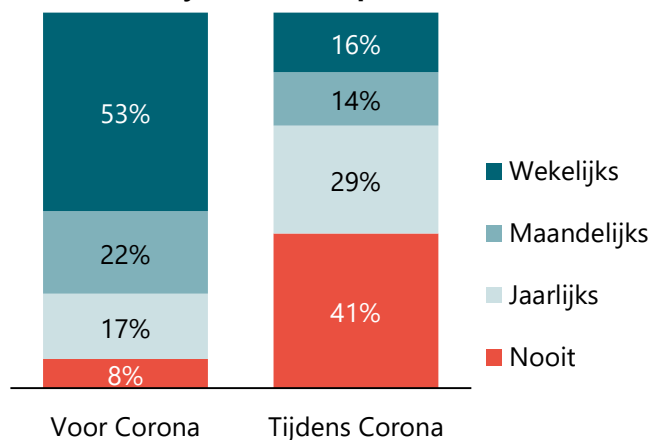
Percentage lidmaatschappen



Bron: Panel Fryslân, 2021

In de vragenlijst was ook ruimte voor de bijzondere situatie die corona-periode met zich mee heeft gebracht. De maatregelen ter bestrijding van het virus hebben een grote impact gehad op de frequentie van deelname aan verenigingsactiviteiten. Om een beter beeld te krijgen van deelname in 'normale' omstandigheden, werden de respondenten gevraagd hoe vaak ze aan activiteiten deelnamen vóór en tijdens de virusuitbraak en maatregelen. Als gevolg van de coronamaatregelen gaf in februari 2021 63 procent van de respondenten aan dat de activiteiten van hun vereniging volledig of bijna volledig stilliggen. Hierdoor is de wekelijkse deelname bij alle verenigingen en stichtingen afgenomen, van 53 procent naar 16 procent. De bijeenkomsten en activiteiten worden gemist door 66 procent van de panelleden. Voor ongeveer een derde (37%) van de panelleden zijn er digitale alternatieven aangeboden.

Verandering in frequentie deelname voor en tijdens corona-periode



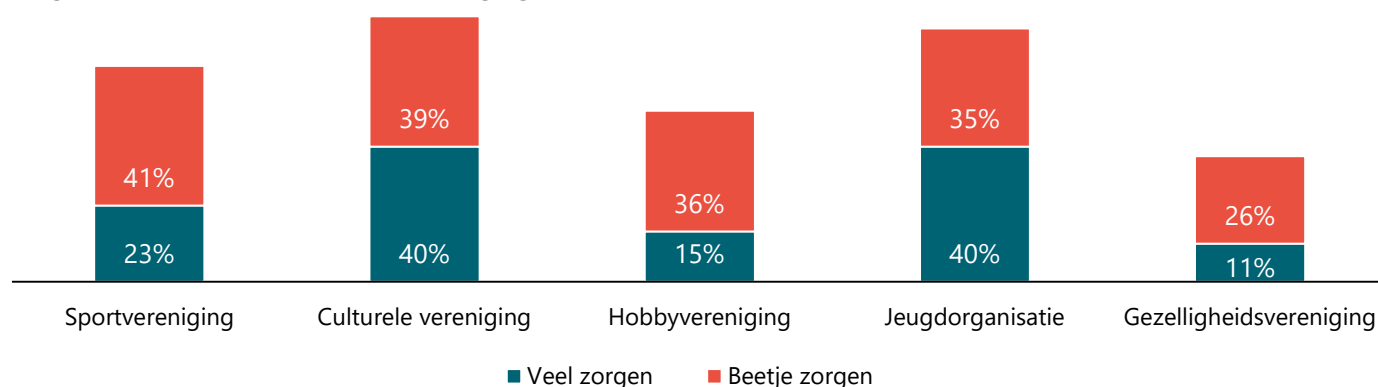
Bron: Panel Fryslân, 2021

Toekomst van verenigingen

De leden van culturele verenigingen (40%) en jeugdorganisaties (40%) zijn het meest bezorgd over de toekomst van hun vereniging. Bij sportverenigingen maakt 41 procent van de leden zich *een beetje zorgen* over de toekomst van hun vereniging en nog eens 23% maakt zich *veel zorgen*. Bij gezelligheidsverenigingen zijn die zorgen ook aanwezig (11% *veel zorgen* & 23% *een beetje zorgen*), maar in mindere mate dan bij andere typen verenigingen.

Friese burgers geven aan dat hun grootste zorg voor de toekomst het *teruglopende ledenaantal* is, als gevolg van *afhakende leden* en *minder nieuwe aanwas*. Ook komen de *aanhoudende COVID-maatregelen* en hun gevolgen op het bestaan van de vereniging regelmatig terug in de antwoorden. Daarnaast worden ook de *afnemende financiën* en een *kleiner aanbod van activiteiten* terugkerend genoemd. Tot slot wordt er in mindere mate ook gesproken over een *verouderd bestuur* en een *afnemend vrijwilligersaanbod*.

Zorgen over de toekomst van de vereniging



Bron: Panel Fryslân, 2021

DE VERENIGING

Aan de hand van de resultaten uit de Impactradar en gesprekken met verenigingen en stichtingen tijdens webinars van *Leve de Vereniging!*, is er een vragenlijst opgesteld met gerichte vragen over knelpunten, samenwerkingen en de toekomst. Via de samenwerkingspartners is de vragenlijst in mei 2021 uitgezet onder Friese sport-, dorp- en kunst/cultuur-verenigingen en -stichtingen in hun adressenbestand. In totaal hebben 403 verenigingen en stichtingen de vragenlijst ingevuld, waarvan 54 procent sportverenigingen, 35 procent kunst/cultuurverenigingen en 12 procent dorps- en dorpsbelangverenigingen.



Kaart met locatie respondenten



Van de respondenten heeft 88 procent een vaste locatie waarin ze hun activiteiten uitvoeren, deze zijn verspreid over de gehele provincie. Alle gemeenten zijn hierdoor vertegenwoordigd in de antwoorden (zie kaart). Wat opvalt is dat de respons in de kleinere steden en dorpen redelijk hoog is in vergelijking tot de grotere steden Drachten, Heerenveen en Leeuwarden.

Bij de duiding van deze resultaten moet er rekening mee worden gehouden dat deze uitvraag geen representatieve steekproef is van alle verenigingen in Fryslân. De resultaten van het vragenlijstonderzoek bieden daarmee vooral een exploratie en eerste

inventarisatie van de huidige staat van het Friese verenigingsleven.

Verenigingen en stichtingen werken weinig samen met hun gemeente

De respondenten geven aan weinig samen te werken met de gemeente waarin ze gevestigd zijn. Slechts 11 procent van de verenigingen en stichtingen meldt samen met hun gemeente over de uitvoering van beleid te kunnen spreken. Een kleiner aandeel, 9 procent, zegt met de gemeente te kunnen praten over ontwikkelingen in hun wijk of dorp. Een nog kleiner deel, 4 procent, kan advies geven op de uitvoering van beleid of denkt actief mee over nieuw gemeentelijk beleid.

Op de vraag of de respondenten meer willen samenwerken met hun gemeente, gaf 52 procent aan dit te willen. Deze groep vindt het vooral belangrijk dat de gemeente zich open stelt voor (verdere) samenwerking, bijvoorbeeld rond gemeentelijke voorzieningen of de sociale functie van verenigingen. Ook hulp rondom subsidies en het geven van input bij nieuw beleid worden hier genoemd.



Meeste samenwerking tussen verenigingen van hetzelfde type



Aan de verenigingen en stichtingen is ook gevraagd of zij kansen zien in samenwerkingen met verenigingen van hetzelfde of juist van een ander type. Uit hun respons blijkt dat 64 procent dat al doet met verenigingen van hetzelfde soort, variërend van *soms* tot *regelmatig*. Denk hierbij aan het organiseren van gezamenlijke activiteiten of periodieke overleggen tussen twee sport- (korfbal en voetbal) of cultuurverenigingen (koor en toneel). 52 procent wil die samenwerking graag verder uit willen bouwen.

Regelmatige samenwerking met verenigingen of stichtingen van een andere type komt met 39 procent in mindere mate voor. Denk hierbij bijvoorbeeld aan een samenwerking tussen een tennis- en dorpsvereniging. 35 procent zegt graag vaker samen te willen werken met verenigingen van een ander type.

Financiën grootste huidige knelpunt bij verenigingen en stichtingen

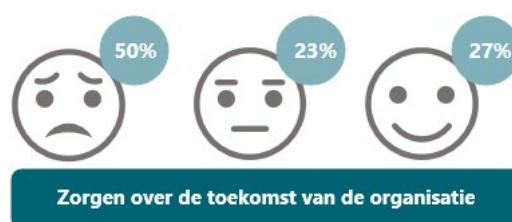


De respondenten geven aan op dit moment verschillende knelpunten te ervaren. Zo zegt 60 procent financiële problemen te hebben, loopt 47 procent tegen problemen aan bij de werving en/of het behoud van bestuursleden en beschikt 36 procent nu of binnenkort niet meer over voldoende vrijwilligers. Voor 15 procent van de verenigingen is de nijpende, financiële situatie een gevaar voor hun voortbestaan. Bij

alle knelpunten vragen de verenigingen om ondersteuning van de provinciale ondersteuningsinstellingen en gemeenten om samen tot een oplossing te komen.

Verenigingen en stichtingen maken zich zorgen over de toekomst

De helft van de respondenten zegt dat de toekomst van de vereniging hen zorgen baart. De meest genoemde reden voor die zorgen zijn afnemende ledenaantallen, financiële problemen, een incompleet bestuur en de afnemende beschikbaarheid van vrijwilligers.



Ook maakt men zich grote zorgen (60 procent) over de toekomst van het verenigingsleven in het algemeen. De bestuurders zien jonge mensen wegtrekken, ervaren een lagere bereidheid tot deelname aan de gemeenschap en merken dat mensen minder tijd willen besteden aan de leefbaarheid van hun dorp of wijk. Verenigingen en stichtingen



geven aan ze daarom willen inzetten op activiteiten die ervoor zorgen dat inwoners van alle leeftijden zich thuis voelen in hun woonomgeving. Daarbij ligt de focus op de regionale cultuur en een prettige sfeer. Maar er is meer nodig, zoals nieuwe leden, een veerkrachtig bestuur, genoeg financiële middelen en ondersteuning vanuit de overheid op het gebied van beleid en wetgeving.

DE GEMEENTE

Om het perspectief van beleidsmakers rond het verenigingsleven in beeld te brengen, zijn er gesprekken gevoerd met beleidsmedewerkers en -adviseurs van verschillende Friese gemeenten. De gemeente is de overheidslaag die het dichtste bij de verenigingen staat: in veel gevallen zijn ze eigenaar van accommodaties of treden ze op als subsidieverstrekker. Daar komt bij dat verenigingen zoals gezegd bij bepaalde vraagstukken graag (nog meer) de samenwerking op willen zoeken met hun gemeente.

De informatie is op een zo divers mogelijke manier verzameld. Er zijn gesprekken gevoerd met ambtenaren van zes verschillende typen Friese gemeenten, namelijk: Vlieland, Leeuwarden, Harlingen, Ooststellingwerf, Súdwest Fryslân en Noardeast-Fryslân. In de keuze van type gemeente is rekening gehouden met diversiteit op het gebied van grootte (territoriaal en qua aantal inwoners), ligging en besteedbaar inkomen per inwoner. Ook dient opgemerkt te worden dat de huidige staat van het verenigingsleven in elke gemeente anders is. Deze zes gemeenten hebben alle zes een interviewverzoek gekregen en zij hebben vervolgens zelf de betrokken medewerker(s) aangewezen. Er met negen participanten onder andere gesproken over de sociale functie van verenigingen en sociale samenhang, de taken die verenigingen hebben volgens gemeenten, de ondersteuning van verenigingen en de kansen en uitdagingen voor de toekomst rondom het verenigingsleven.

Sociale cohesie en leefbaarheid

Uit deze gesprekken komt naar voren dat meerdere ambtenaren stellen dat het bestaan van verenigingen bijdraagt aan sociale cohesie en de leefbaarheid op lokaal niveau. Tegelijkertijd merken ze op dat formele verenigingen niet de enige manier zijn om hier vorm aan te geven, want ook informele verbanden kunnen volgens hen bijdragen aan de sociale verbondenheid. Ook zien gemeenten dat verenigingen zich niet altijd bewust zijn van de maatschappelijk functie die ze hebben, omdat ze zich veelal richten op de activiteit waarvoor ze zijn opgericht.



"Ik denk dat verenigingen een ontzettend belangrijke rol hebben als het gaat om sociale cohesie. Een vereniging faciliteert het voor mensen om bij elkaar te komen en toch ook die verbinding, zij het onbewust, te stimuleren."

Ondersteuning vanuit gemeenten

De mate en de vorm van ondersteuning die verenigingen krijgen van de gemeente, is overal anders. Ook zijn er verschillen tussen de typen verenigingen: de focus lijkt bij de ondersteuning voornamelijk te liggen op de sportverenigingen. Veel van de geïnterviewden zijn daarnaast ook zeer te spreken over de Sportakkoorden. Langs dat Sportakkoord werken verschillende, lokale partijen aan sport- en beweegambities. Niet alleen verenigingen, maar ook maatschappelijke organisaties en gemeenten zijn hier bij betrokken. De geïnterviewde ambtenaren merken op dat het Sportakkoord de lokale samenwerking heeft versterkt en dat het bijdraagt aan een brede dialoog. Sommigen van hen zeggen ook voor andere typen verenigingen kansen te zien in deze manier van samenwerken.



"Wat ik wel echt merk is dat het belangrijk is om op die manier samen te komen. Doordat je erbij zit, kun je de juiste vragen stellen en ook echt meedenken. Als je het hebt over sociale cohesie, dan merk ik echt dat die ook tussen de partijen sterker is geworden. (...) We zijn als gemeente wel aanwezig en betrokken, maar iets meer op de achtergrond. Dat werkt hier goed."

Wanneer doorgevraagd wordt naar de relatie tussen verenigingen en de gemeente, dan blijkt dat de gemeenten zichzelf over het algemeen beschouwen als 'faciliterend', 'adaptief' en stellen ze dat ze 'vraaggestuurd' werken. Over de kwaliteit van de relaties met de verenigingen is minder eenduidigheid. Sommige gemeenten beschouwen die relaties als goed en hebben het idee dat de verenigingen hen weten te vinden. In andere gevallen speelt het idee dat hier nog wat te winnen valt en dat de contacten nog wel wat extra kunnen worden aangehaald.

Uitdagingen voor de toekomst

Tot slot is er met de geïnterviewden gesproken over de kansen en de uitdagingen die zij voor het Friese verenigingsleven zien. Deze komen voor een groot deel overeen met de ontwikkelingen die de verenigingen zelf, maar ook de leden van Panel Fryslân voor zich zien. Veel genoemd is de individualisering van de samenleving. Individualisering op zich is een belemmering, maar door de individualisering kiezen mensen andere, meer informele en vrijblijvende vormen van vereniging. Hierdoor ontstaan er informele verenigingen, bijvoorbeeld de Strava-clubs, het samen gebruiken van de fitnessparken in de buitenlucht of het vaste rondje skeeleren op de maandagavond. Ook zien de ambtenaren uitdagingen rond eventuele fusies van verenigingen, die kunnen ontstaan als gevolg van de teruglopende aantallen leden en vrijwilligers. Maar, zo merken meerdere geïnterviewden op, verenigingen hoeven niet kunstmatig in leven gehouden te worden.

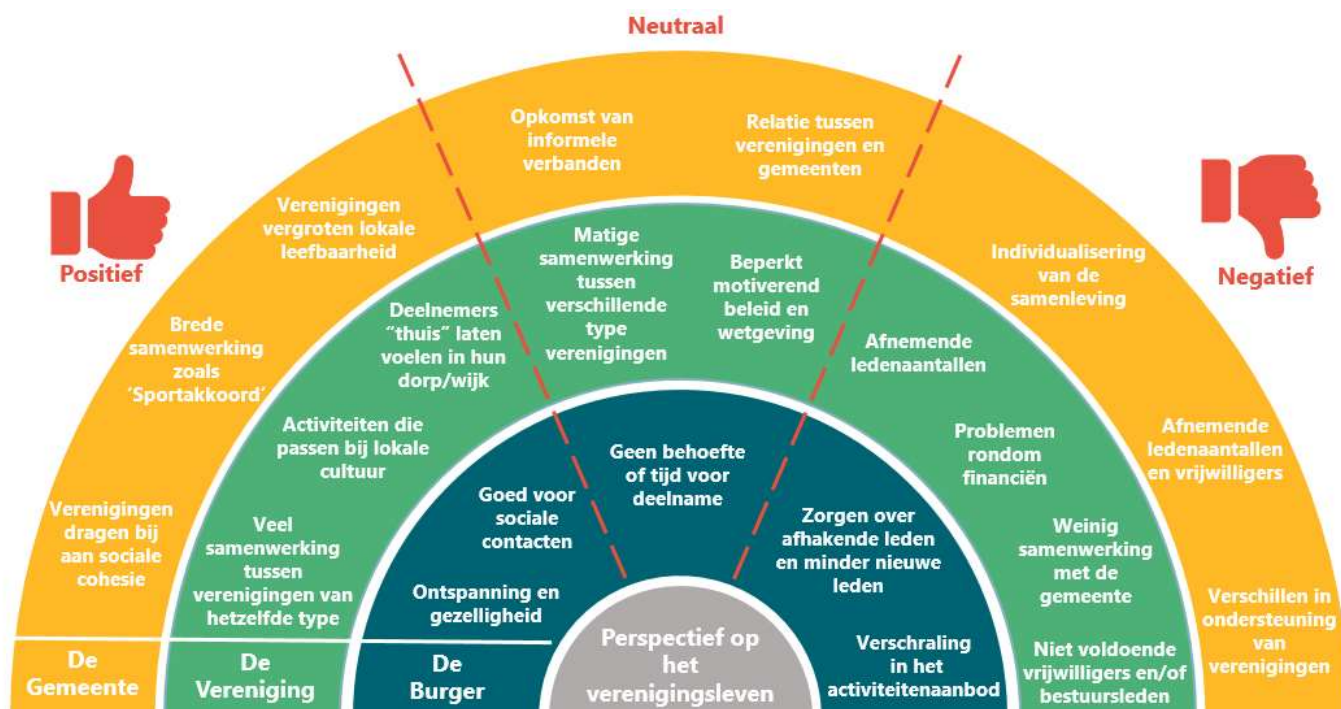


"Verenigingen zijn essentieel voor sociale cohesie, maar je ziet toch ook dat er andere netwerken aan het ontstaan zijn. Het is denk ik zoeken naar een antwoord op de vraag hoe lang je verenigingen, koste wat het kost, wilt behouden. Misschien is er wel geen toekomst. Stop je dan en investeer in je in nieuwe netwerken die voor cohesie zorgen?"

PERSPECTIEVENREGENBOOG

De Perspectievenregenboog is een visualisering van de verschillende meningen, observaties en ideeën rondom het verenigingsleven. De regenboog bestaat uit drie kleuren, die staan voor de burger, vereniging en gemeente. Zo wordt duidelijk hoe er vanuit deze drie verschillende perspectieven wordt gekeken naar het verenigingsleven in Fryslân. Elke ring heeft dezelfde waardeoriëntatie, van positief (links) naar neutraal (midden) en negatief (rechts). Er is in beeld gebracht wat er volgens de betrokkenen goed gaat en waar juist kansen en uitdagingen liggen.

Deze visualisatie is de ideale tool om overlappende perspectieven, die in het voorgaande deel van de rapportage en in de uitvragen en gesprekken aan bod zijn gekomen, weergegeven in één oogopslag te kunnen bekijken. In de Perspectievenregenboog is bijvoorbeeld te zien dat zowel verenigingen als de gemeenten graag meer of anders zouden willen samenwerken met elkaar.



// TOEKOMSTRICHTINGEN

Drie mogelijke richtingen gebaseerd op de bevindingen voor een toekomstbestendig verenigingsleven

Op basis van de gepresenteerde uitkomsten zijn er drie mogelijke toekomstrichtingen voor het Friese verenigingsleven gedefinieerd. Per toekomstrichting is er aandacht voor de taakverdeling en de invulling daarvan, gericht op de verenigingen, de overheid en de provinciale ondersteuningsinstellingen.

ANDERS KIJKEN NAAR TAKEN, ROLLEN EN SAMENWERKING

De rol van verenigingen en gemeenten in de samenleving is, zoals gezegd, in ontwikkeling. Een van de drijfveren achter die ontwikkeling is de participatiesamenleving en de aanname dat inwoners zich het beste collectief kunnen verenigen als zij op willen komen voor hun eigen belangen en omgeving. In het verleden hebben verenigingen aangetoond dat zij er goed in slagen snel op nieuwe behoeften en sociale kwesties in te spelen. Ook kunnen zij een individueel gerichte aanpak, die past bij de situatie, formuleren. Verenigingen zijn dus niet alleen dienstverleners, maar hebben ook een belangrijke, maatschappelijke rol. Om die rol goed te kunnen invullen is ondersteuning vereist: samenwerking tussen de vereniging en de gemeente dient daarom centraal te staan. Naast ondersteuning (zowel financieel als in de vorm van kennis en informatie) wil volgens 52 procent van de verenigingen graag meedenken, -praten en -beslissen als het gaat om gemeentebelid.



Een mogelijke toekomstrichting is daarom het opzetten en/of versterken van een samenwerking die zich richt op de maatschappelijk taken van de verenigingen in Fryslân. Als de rol van verenigingen op maatschappelijk gebied groter wordt, is daar hulp vanuit de gemeente voor nodig. Verenigingen zouden graag ondersteuning ontvangen rondom verenigingsbeleid, wetgeving en financiën. Voor die wisselwerking tussen verenigingen en gemeenten is echter wel vereist dat beide partijen de noodzaak van die samenwerking inzien. Een bredere samenwerking (bijvoorbeeld in de vorm van het eerder genoemde Sportakkoord) tussen zowel de gemeente, verenigingen en maatschappelijke organisaties zou ook kunnen leiden tot meer stabiliteit.

COLLECTIEF EN/OF INTERSECTORAAL OPTREKKEN

Het verenigingsleven in Fryslân is uitgebreid. Naast diverse soorten verenigingen is er ook een groei aan commerciële aanbieders van vrijetijdsactiviteiten en informele verbanden. In het verleden is vastgesteld dat het voor de lokale leefbaarheid belangrijk is dat burgers samen voor hun belangen opkomen. Tegelijkertijd geeft de helft (50%) van de formele verenigingen aan zich zorgen te maken over hun eigen toekomst, vanwege onder andere minder vrijwilligers, een incompleet bestuur en financiële problemen. **Om het voortbestaan van verenigingen te garanderen en samen de gedeelde uitdagingen aan te pakken, is collectieve samenwerking een mogelijke toekomstrichting.**



Vanuit die collectieve samenwerking kunnen verenigingen van elkaar leren, samen activiteiten organiseren of de samenwerking zelfs uitbreiden tot een zogenaamde omni-vereniging. Hiervoor is een intersectorale blik nodig, waarbij wordt gekeken naar de overstijgende behoeften en hulpvragen van de Friese verenigingen. De gemeenten, provincie en/of ondersteuningsinstellingen kunnen hierbij als facilitator functioneren, in het aanbieden van verschillende manieren van samenwerking en door een bredere dialoog aan te gaan.

ANDERS KIJKEN NAAR LEDEN EN HUN WENSEN

Fryslân heeft te maken met ontgroening en vergrijzing onder de bevolking. Dit leidt tot een gestaag afnemend ledenbestand, doordat ouderen niet langer deelnemen en de aanwas van jongeren afneemt. In het algemeen neemt het aantal leden af, en worden de leden zoals gezegd ook minder actief. Tevens zijn ook de behoeften richting de verenigingen veranderd, door individualisering en commercialisering, worden activiteiten van een vereniging vaker als een product gezien in plaats van een collectieve bezigheid. De achterblijvers zijn nu voornamelijk lid van de vereniging vanwege *sociale contacten, ontspanning en gezelligheid*.



Deze veranderingen brengen grote uitdagingen met zich mee als het gaat om de verenigingsstructuur en de activiteiten. Enkele verenigingen proberen daar al op in te spelen door activiteiten te organiseren die ervoor zorgen dat inwoners van alle leeftijden zich thuis voelen in hun woonomgeving. In de gesprekken met gemeenteambtenaren, werd het belang van verenigingen voor de sociale cohesie en lokale leefbaarheid onderstreept. **De laatste mogelijke toekomstrichting is daarom het creëren van een stimulerende omgeving, waarin activiteiten worden georganiseerd die de directe behoefte van burgers om te ontmoeten wordt gefaciliteerd.**

COLOFON

‘Leve de vereniging! – eindrapportage’ is een uitgave van het Fries Sociaal Planbureau.

De leesplaat die bij deze rapportage hoort, staat op de website van het Fries Sociaal Planbureau.

Auteurs

Jesse David Marinus en Kirsten Commijs

Met medewerking van

Prof. dr. Marijn Molema

Vormgeving

Fries Sociaal Planbureau

Eindredactie

Dr. Truus de Witte en Lenie Scholten



Fries Sociaal Planbureau
Doelestraat 8a
8911 DX Leeuwarden
(058) 234 85 00

Het Fries Sociaal Planbureau wordt gesubsidieerd door de provincie Fryslân.